

โนราและหนังตะลุง : การพัฒนาการจัดการและการถ่ายทอดของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา
Nora and Nang Talung: Developing Management and Transmission of Local Artist
Training Centers in Songkhla Province

กฤติยา ชูสงค์* กล้า สมตระกุล และปรารภ แก้วเศษ

Krittiya choosing*, Kla Somtrakool and Prarop Keawsad

สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000

Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University Talad Sub-district, Mueang District,

Mahasarakham Province. 44000. Thailand.

*Corresponding Author, e-mail: krittiya2822@gmail.com

(Received: September 7, 2017; Revised: November 2, 2017; Accepted: November 12, 2017)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพ ปัญหาการจัดการ การถ่ายทอดและแนวทางในการพัฒนาการจัดการ และการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างจากหัวหน้าและคณะกรรมการศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการประชุมเชิงปฏิบัติการถึงสภาพปัญหาการจัดการและแนวทางในการพัฒนาของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน กลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 32 คน ได้แก่ ศิลปินโนราและหนังตะลุง หัวหน้าและคณะกรรมการศูนย์ฝึกพื้นบ้าน นักวิชาการ ผู้บริหารและผู้นำชุมชน ผลวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านที่ยังคงดำเนินการในพื้นที่วิจัยมีเพียง 2 ศูนย์ คือ ศูนย์ฝึกโนราและศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำดวน ศ.อัมเท่ง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ปัญหาของศูนย์ฝึกคือ หน่วยงานและคนในชุมชนไม่ให้ความสนใจและสนับสนุนศิลปะการแสดงพื้นบ้านในท้องถิ่นอย่างจริงจัง และผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการถึงแนวทางในการพัฒนาการจัดการของศูนย์ฝึกคือ หัวหน้าของศูนย์ฝึกจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุนและส่งเสริมศิลปะการแสดงพื้นบ้านทั้งด้านทรัพยากรและงบประมาณ ด้านการถ่ายทอดควรจัดทำเป็นหลักสูตรระยะสั้นอยู่ในการเรียนการสอนของสถานศึกษา และศิลปินพื้นบ้านควรถ่ายทอดความรู้โดยยึดขนบธรรมเนียมการแสดงแบบดั้งเดิมเพื่อให้คุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่สืบต่อไป

คำสำคัญ : โนราและหนังตะลุง การพัฒนาการจัดการ การถ่ายทอด ศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน

Abstract

This research aimed to study the current state of management issues in the transmission and guidelines for the development in management and transfer of knowledge of Nora folk art and Shadow play at the Folk Artiste Training Centers in Songkhla. Data were collected using such instruments as structured in-depth interview schedule derived from the chiefs and members of local Artiste Training Centers committee, participatory observation form and workshops on the current state of management problems and guidelines for the development of the local Artiste Training Centers. The sample used in the study included a total of 32 people, consisting of nora performers, shadow play puppeteers, chiefs of

Training Centers, scholars, community administrators and community leaders. The results of the study revealed that at present only two centers were in operation in the area, namely, the Manora Training Center and Lamduan, student of Imtheng Shadow Play Training Center in Bang Klam District, Songkhla Province. The common problems faced by the training centers included less attention paid by related agencies and people in the community in the support of local folk performing arts and this fact led to the inactivity of the centers. Workshops organized to find guidelines for the development of management of the training centers indicated the following. The chiefs of the training centers must be ethical in administering the work. Both the public and private sector agencies should support and promote the performing arts, both in terms of resources and budget. Transmission of knowledge should be provided as a short-term course taught in the educational institution. Folk artistes should transfer their knowledge based on the original traditions so that the local wisdom of traditional performances shall preserved.

Keywords: Nora and Nang Talung, Developing management, Transmission, Local training center

บทนำ

โนราและหนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวใต้โดยเฉพาะชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่าเป็นถิ่นกำเนิดของโนราและหนังตะลุงจำนวนมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการแสดงดังกล่าวยังคงแสดงกันอย่างกว้างขวางในภาคใต้ เนื่องจากโนราและหนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่นำเอาศิลปะวิทยาการหลายๆแขนงมาประกอบกันอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดคุณค่ามากมายหลายด้านในสังคมชาวใต้ โนราและหนังตะลุงในฐานะสื่อพื้นบ้าน นอกจากทำหน้าที่ให้ความบันเทิงและการประกอบพิธีกรรมให้กับชุมชนแล้วยังมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมหลายประการ เช่น เป็นเสมือนตัวแทนของระบบสัญลักษณ์ทางสังคมที่สะท้อนออกมาให้เห็นตามความเชื่อ และเสมือนเป็นเครื่องควบคุมทางสังคม รักษาบรรทัดฐานทางสังคมรวมถึงการกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสม (Yhoothong, 2014)

โนราและหนังตะลุงมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมสำหรับคนได้มายาวนาน ก่อนจะมีระบบการศึกษา ประชาบาลและการละเล่นหรือความบันเทิงสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทแทนในยุคหลัง นับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2504 (Yhoothong, 2016) ด้วยสภาพของสังคมไทยที่เปลี่ยนไปในยุคปัจจุบัน อิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา การเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นกับการแสดงโนราและหนังตะลุง จะเห็นได้ว่าคณะโนราและหนังตะลุงในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบการแสดงโดยการนำเอาสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประกอบการแสดงหนังตะลุง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงแบบสมัยก่อนก็เปลี่ยนจากเครื่องห้า (กลอง ทับ โหม่ง ฉิ่ง ปี่) มีการนำเครื่องดนตรีสากล เช่น กลองชุด กีตาร์ เบส คีบอร์ด ฯลฯ เข้ามาผสมทำให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น ควน ทวนยก, สัมภาษณ์วันที่ 10 สิงหาคม 2559

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของศิลปะการแสดงพื้นบ้านทำให้หลายๆหน่วยงานเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังค่อยๆ เลือนหายไป รจนา ศรีใส, สัมภาษณ์วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2558 สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ได้เล็งเห็นถึงคุณค่าของการฟื้นฟู อนุรักษ์และแนวทางการแก้ปัญหาของการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงพื้นบ้านในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงจัดทำ โครงการ “การสร้างเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชีวิตศิลปะการแสดงโนราและหนังตะลุงลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ในปีพ.ศ. 2548 เพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่รวบรวมศิลปินพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทั้งหมดจำนวน 33 ศูนย์ ตั้งอยู่ใน 12 อำเภอ ทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านโนราและหนังตะลุงให้แก่เยาวชนและผู้สนใจ (Office of Arts and Cultural Songkhla Rajabhat University, 2005)

แต่ปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้หลายแห่งได้ยุติกิจกรรมและปิดศูนย์การเรียนรู้ เนื่องมาจากการขาดบริหารจัดการที่ดีของชุมชน อีกทั้งยังขาดความช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากชุมชนเองและจากภาครัฐ ทำให้ศิลปินพื้นบ้านชาดขวัญและกำลังใจที่จะดำเนินการต่อ ประเสริฐ รักช่วงศ์, สัมภาษณ์วันที่ 27 มีนาคม 2558 และยิ่งปัจจัยจากภายนอกที่ทำให้เยาวชนในท้องถิ่นหันไปหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมองศิลปะท้องถิ่นว่าล้าเป็นเรื่องล้าสมัย จึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง หากเยาวชนไม่หันมาสานต่อภูมิปัญญาของท้องถิ่นซึ่งเป็นรากเหง้าของความเป็นชาวใต้สิ่งเหล่านี้ก็จะค่อยๆ เลือนหายไปตามกาลเวลา การสร้างทายาททางภูมิปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาด้านการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน จังหวัดสงขลา เพื่อให้ศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านเป็นพื้นที่ของชุมชนในการอนุรักษ์และสืบสานเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ผลจากการศึกษาวิจัยทำให้เห็นถึงสภาพและปัญหา แนวทางการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงเพื่อนำไปพัฒนาศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านต่อไป การศึกษาวิจัยในหัวข้อวิจัยเรื่อง โนราและหนังตะลุง: การพัฒนาการจัดการและการถ่ายทอดของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา ศึกษาวิจัยในพื้นที่อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา จำนวน 2 ศูนย์ ได้แก่ 1) ศูนย์ฝึกโนรา 2) ศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำดวน ศ.อิมแท่ง ผลจากการศึกษาจะทำให้เกิดองค์ความรู้และแนวทางในการพัฒนาการจัดการศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน ซึ่งผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้มาพัฒนาศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา และนำไปใช้ในการพัฒนาศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านศูนย์อื่นๆ ให้คงอยู่ในท้องถิ่น ตลอดจนเพื่อส่งเสริมศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นชาวใต้และประเทศชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาด้านการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาด้านการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสาร ในประเด็นการจัดตั้งและรวบรวมข้อมูลของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา จากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน พื้นที่ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ด้วยวิธีการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ในประเด็นประวัติการก่อตั้งศูนย์ รายชื่อคณะกรรมการบริหาร ด้านการบริหารจัดการด้านการถ่ายทอดความรู้ แบ่งระเบียบวิธีวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจและศึกษาสภาพและปัญหาของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน จำนวน 2 ศูนย์ ได้แก่

1) ศูนย์ฝึกโนรา ตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ หัวหน้าและกรรมการศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน จำนวน 6 คน ศิลปินโนรา จำนวน 4 คน นักวิชาการ จำนวน 3 คน ผู้บริหารและผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน

2) ศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำดวน ศ.อิมแท่ง ตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ หัวหน้าและกรรมการศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน จำนวน 6 คน ศิลปินหนังตะลุง จำนวน 4 คน นักวิชาการ จำนวน 3 คน ผู้บริหารและผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน

ขั้นตอนที่ 2 หาแนวทางในการพัฒนา การจัดการและการถ่ายทอดของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Focus group) ผู้เข้าร่วม ได้แก่ ศิลปินพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง ผู้นำชุมชน นักวิชาการ

ผู้บริหารงานด้านวัฒนธรรม ในประเด็นการหาแนวทางในการพัฒนา การจัดการและการถ่ายทอดของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้าน ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นข้อมูลเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการและการถ่ายทอดของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา และศูนย์อื่นๆ ในภาคใต้ต่อไป

ผล

ผลการวิจัยเรื่อง โนราและหนังตะลุง: การพัฒนาการจัดการและการถ่ายทอดของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา ได้ค้นพบตามความมุ่งหมายของการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. สภาพของการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลได้ดังนี้

1) ศูนย์ฝึกโนรา อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

ศูนย์ฝึกโนรา ก่อตั้งโดยนายจวบ พันศิริ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เริ่มทำการสอนรำโนราที่โรงเรียนบ้านบางกล่ำ ตอนเย็นหลังเลิกเรียน โดยใช้บริเวณลานโล่งหน้าบ้านเป็นสถานที่สอน ต่อมาได้สร้าง(หน้า)โรงโนราถาวร ใช้สอนแทนโรงโนรา ปัจจุบันได้ใช้สถานที่ศาลาอเนกประสงค์ของเทศบาลตำบลท่าช้างจัดตั้งเป็นศูนย์ฝึกโนรา โดยเทศบาลตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา สนับสนุนอุปกรณ์และงบประมาณ ปัจจุบันศูนย์ฝึกโนรายังคงฝึกสอนศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราเรื่อยมา มีเยาวชนและผู้สนใจเข้าร่วมฝึกกับศูนย์เป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี เริ่มต้นจากไม่ถึง 10 คน ปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นเป็น 50-80 คน

การจัดการ ด้านการจัดการของศูนย์ฝึกโนราตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา จัดตั้งขึ้นในรูปแบบขององค์กรที่ไม่เป็นทางการ เป็นองค์กรที่จัดตั้งหรือรวมกลุ่มกันของนายจวบ พันศิริ ครูและนักเรียนที่สนใจศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา มิได้หวังให้เกิดรายได้และผลกำไรจากการรวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรม การดำเนินงานการจัดตั้งได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชน และภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้างที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการของศูนย์ฝึกโนราในโครงการส่งเสริมเด็กและเยาวชนเรียนรู้ภาคฤดูร้อนเป็นประจำอย่างต่อเนื่องทุกปี ศูนย์ฝึกโนราจึงยังคงมีการดำเนินกิจกรรม

วิธีการถ่ายทอดความรู้ วิธีการถ่ายทอดความรู้ของนายจวบ พันศิริ จะใช้วิธีการสอนโดยการใช้หลักความเมตตา เพราะนายจวบ พันศิริเป็นคนที่มีนิสัยสุภาพ อ่อนโยน พูดจาไพเราะ เมื่อเด็กๆ ทำไม่ได้ก็จะคอยบอก คอยแนะนำอย่างละเอียดเหมือนเป็นลูกหลานของตนเอง การฝึกจะเริ่มต้นจากการเรียนรู้เรื่องพื้นฐานของโนรา การใช้มือ เท้า การเคลื่อนไหวร่างกาย การรำ เริ่มตั้งแต่ ท่าออกจากม่าน ท่าสอดสร้อยชาย ขวอ ฉากนั่ง ท่าค้ำบับ ท่าหงส์ร้อยชาย ขวอ ท่าฉาก ท่าขึ้นนอน และคอยปรับแต่งแต่ละท่าให้ถูกต้องและสวยงามยิ่งขึ้น วิธีการสอนของนายจวบ พันศิริไม่ได้สอนการรำโนราอย่างเดียว แต่มักจะสอดแทรกหลักคุณธรรมและจริยธรรมด้วยทำให้เด็กๆ ที่มาเรียนรำโนราจะมีความรักและความผูกพันมากกว่าครูกับศิษย์ สอดคล้องกับทฤษฎีการถ่ายทอดการเรียนรู้ของ (Kammanee, 2005) ใช้วิธีสอนโดยการสาธิต ให้นักเรียนได้เห็นการปฏิบัติจริงและให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากการสาธิต การสอนแบบสาธิตด้วยวิธีการ ผู้สอนเป็นผู้สาธิต และให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม

2) ศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำดวน ศ.อิมเพ่ง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

ศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำดวน ศ.อิมเพ่ง เริ่มเปิดสอนหนังตะลุงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 โดยนายดวน อารมณฤทธิ์ เป็นผู้ก่อตั้ง สถานที่สอนครั้งแรกคือบริเวณบ้าน ใช้เวลาสอนในช่วงเย็นถึงพลบค่ำ หลังจากเด็กเลิกเรียน เริ่มแรกของการสอนฝึกหัดหนังตะลุงไม่มีอุปกรณ์ดนตรีที่ใช้ในการฝึกเลยได้นำเอาวัสดุอุปกรณ์ที่เหลือใช้มาดัดแปลงเป็นเครื่องดนตรีสำหรับให้เด็กๆ ได้ฝึก เช่น แกลลอน กะละมังเก่า ฯลฯ มาใช้แทนเครื่องดนตรีจริง ต่อมานายดวนจึงได้ปรึกษารื้อกับกรรมการหมู่บ้าน เพื่อคิดหารายได้มาจัดซื้ออุปกรณ์ในการฝึกของศูนย์ฝึกหนังตะลุง และยังได้เงินสนับสนุนจากหนังอิมเพ่ง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หนังตะลุง) ปีพ.ศ. 2540 เป็นจำนวน 17,500 บาท ในการสร้างโรงหนังตะลุงไว้ใช้ฝึกหัดหนังตะลุง ต่อมาปี

พ.ศ. 2548 ได้จัดตั้งเป็นศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำดวน ศ.อิมเท่ง โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สนับสนุนงบประมาณจำนวน 10,000 บาท โดยใช้สถานที่ศาลาอเนกประสงค์ของเทศบาลตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา จัดตั้งเป็นศูนย์ฝึกหนังตะลุง ปัจจุบันก็ยังคงดำเนินการฝึกหัดเรื่อยมาและมีจำนวนเยาวชนเข้าฝึกเป็นจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี เริ่มต้นจากไม่ถึง 10 คน ปัจจุบันมีเพิ่มขึ้นเป็น 40-60 คน

ภาพที่ 1 วิธีการฝึกหัดรำโนรา

ที่มา : ภาพถ่ายผู้วิจัย เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2556

ภาพที่ 2 การแสดงโนราบนเวทีจริง

ที่มา : ภาพถ่ายผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2557

การจัดการ ด้านการจัดการของศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำดวน ศ.อิมเท่ง จัดตั้งขึ้นในรูปแบบขององค์กรที่ไม่เป็นทางการ คือเป็นองค์กรที่จัดตั้งจากพื้นฐานความชื่นชอบและความสามารถในการแสดงหนังตะลุงของนายดวน อารมณฤทธิ และการรวมกลุ่มของศิลปินพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง การร่วมมือของภาคประชาชนและหน่วยงานภาครัฐจัดตั้งขึ้น ควบคุมโดยนายดวน อารมณฤทธิ ทำหน้าที่บริหารจัดการด้านการรับงานหนังตะลุง การถ่ายทอดความรู้ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าช้าง ตำบลท่าช้าง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลาในการดำเนินการของศูนย์ฝึกหนังตะลุงในโครงการส่งเสริมเด็กและเยาวชนเรียนรู้ภาคฤดูร้อนเป็นประจำทุกปี

วิธีการถ่ายทอดความรู้ วิธีการถ่ายทอดความรู้ของนายดวน อารมณฤทธิ จะใช้วิธีการสอนแบบวางตัวเป็นเพื่อน มิได้ใช้วิธีการวางตัวเป็นครู เพื่อมิให้เด็กเกร็งและกลัวๆ กลัวๆ ทำให้ไม่มีสมาธิในการฝึกหัดและจะจดจำได้ช้า แรกเริ่มการฝึกหัดไม่มีอุปกรณ์ก็ใช้วิธีการสอนปากเปล่า ทำจังหวะเสียงด้วยปาก ต่อมาใช้วัสดุอุปกรณ์ที่อยู่ใกล้ตัวมาช่วยสอนแทนเครื่องดนตรี เช่น แกลลอนใช้แทนทับ กะละมังเก่าๆ ใช้แทนกลอง จนกระทั่งมีเครื่องดนตรีครบนายดวน อารมณฤทธิจะสังเกตว่าเด็กคนไหนถนัดหรือมีความสามารถในเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นไม่เหมือนกัน แล้วจึงจะจับแยกให้ตามความถนัดของแต่ละคน เครื่องดนตรีทั้งหมดมี 5 ชิ้น ได้แก่ ทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง และปี่ เด็กแต่ละคนก็จะชอบไม่เหมือนกัน เมื่อได้เครื่องดนตรีแต่ละคนแล้วจะทำให้การฝึกหัดง่ายและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีการถ่ายทอดการเรียนรู้ของ (Kammanee, 2005) ใช้วิธีสอนโดยการสาธิต มุ่งให้นักเรียนได้เห็นการปฏิบัติจริงโดยใช้สื่อการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและนักเรียนได้ประสบการณ์ตรง การสอนแบบสาธิตด้วยวิธีการ ผู้สอนเป็นผู้สาธิต

3) ศูนย์ฝึกโนราสภาวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ศูนย์ฝึกโนราสภาวัฒนธรรมท้องถิ่น เริ่มต้นจากการฝึกหัดรำโนราให้กับเด็กๆ ภายในชุมชน โดยโนราเชียร หรือนายวิเชียร นพรัตน์ เป็นผู้ฝึกสอนรำโนราตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2548 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จำนวน 10,000 บาท จัดตั้งเป็นศูนย์ฝึกโนราสภาวัฒนธรรม

ท้องถิ่น มีนายชิต ไชยพล เป็นผู้ดำเนินงานและดูแล ปัจจุบันศูนย์ฝึกโนราแห่งนี้ได้ยุติกิจกรรมลงแล้ว เนื่องจากขาดศิลปินพื้นบ้านโนราที่มีความเชี่ยวชาญและจริงจังในการสืบสานศิลปะการแสดงโนรา

ภาพที่ 3 การฝึกหัดเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

ที่มา : ภาพถ่ายผู้วิจัย เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2556

ภาพที่ 4 การฝึกหัดเชิดหนังตะลุง

ที่มา : ภาพถ่ายผู้วิจัย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2556

4) ศูนย์ฝึกหนังตะลุงชุมชนที่ 1 ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา

ศูนย์ฝึกหนังตะลุงก่อตั้งโดยนายคิม ประทุมวรรณ โดยเริ่มทำการสอนศิลปะการแสดงพื้นบ้านหนังตะลุงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 และในปี พ.ศ. 2548 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาจำนวน 10,000 บาท จัดตั้งเป็นโรงฝึกหนังตะลุงชุมชนที่ 1 แต่ปัจจุบันได้ยุติกิจกรรมแล้ว เนื่องจากนายคิม ประทุมวรรณมีอายุมาก สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง อีกทั้งขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและชุมชน

2. ปัญหาของการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา สรุปได้ดังนี้

ปัญหาของการจัดการ

- 1) ผู้ดำเนินการหรือหัวหน้าของศูนย์ฝึกบางแห่งไม่เป็นที่เคารพและน่าเชื่อถือของคนในชุมชน จึงขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมระหว่างชุมชนกับศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้าน
- 2) หน่วยงานภาครัฐไม่ให้การสนับสนุน เมื่อมีการประชุมแม้จะมีการนำเสนอเรื่องของศิลปะการแสดงพื้นบ้านทั้งโนราและหนังตะลุงก็เพิกเฉย เพราะเห็นว่าเป็นวาระที่ไม่จำเป็นสำหรับวิถีการดำเนินชีวิต นโยบายส่วนใหญ่เป็นเรื่องพื้นฐานของชีวิตที่หน่วยงานคิดว่าจำเป็นมากกว่า
- 3) คนในชุมชนไม่สนใจในเรื่องของศิลปะการแสดงพื้นบ้านทั้งหนังตะลุงและโนรา ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการทำมาหากินเลี้ยงปาก เลี้ยงท้อง มองว่ากิจกรรมการแสดงศิลปะพื้นบ้านทำให้เสียเวลาจึงไม่สนับสนุนให้บุตรหลานได้เข้ามาสัมผัสกับศิลปะการแสดงพื้นบ้าน
- 4) ไม่มีเวทีจริงให้กับเด็กๆ ที่จะออกแสดงผลงาน เพราะขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งในและนอกชุมชน

ปัญหาของการถ่ายทอด

- 1) ศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้านบางแห่งไม่มีผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านอย่างจริงจังและต่อเนื่องทำให้กิจกรรมของศูนย์ฝึกขาดช่วงและลดหายไป
- 2) เด็กๆ จะมีความชื่นชอบและให้ความสนใจมากกว่าวัยผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่จะเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา แต่เมื่อจบชั้นประถมศึกษาเข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาต้องแยกย้ายไปเรียนต่างถิ่นทำให้ไม่เข้ามาฝึกต่ออีก เด็กๆ เหล่านี้ก็ร้างและออกแสดงตามงานต่างๆ ได้แล้วทำให้ขาดช่วงไป

3) อุปกรณ์ในการสอนมีไม่เพียงพอในการฝึกหัด เช่น จอหนัง เครื่องดนตรี รูปหนัง เพราะต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดซื้อ

4) ปัญหาการเดินทางไปฝึกหัดที่ศูนย์ฝึก เมื่อเลิกจากการฝึกหัดแล้วผู้สอนจะต้องทำหน้าที่ไปส่งที่บ้าน เพราะเป็นเวลากลางคืน บางคนระยะทางไกลจึงทำให้เกิดปัญหาในการรับส่ง

5) การฝึกหัดหนึ่งตะลุงต้องใช้เวลานาน ผู้ฝึกต้องมีความอดทนและความพยายามเป็นอย่างมาก แต่เด็กสมัยนี้มีความอดทนน้อยทำให้ไม่อยากฝึกหัดหนึ่งตะลุง จำนวนคนที่ฝึกหัดหนึ่งตะลุงจึงน้อยลง

ปัญหาหลักในภาพรวมก็คือ ปัจจุบันผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจในศิลปะการแสดงแขนงนี้ จึงทำให้ขาดแคลนคนรุ่นใหม่ที่จะทำหน้าที่ถ่ายทอดและสืบสานศิลปะการแสดงดังกล่าว การสร้างความตระหนักให้ทุกภาคส่วนเห็นคุณค่าและหันเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน อนุรักษ์ และสืบสาน จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งของการแก้ปัญหาในลักษณะที่ยั่งยืน

3. แนวทางการพัฒนาการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง ของศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา

แนวทางการพัฒนาการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา ซึ่งวิเคราะห์ได้จากการทำการสนทนากลุ่มการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีดังต่อไปนี้

แนวทางการพัฒนาการจัดการ

- 1) หน่วยงานภาครัฐควรไปเยี่ยมชมศูนย์ฝึกโนราเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจของผู้สอนผู้เรียนและชุมชน
- 2) กิจกรรมของศูนย์ฝึกต้องทำให้มีผลงานอย่างแท้จริงจึงจะเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและหน่วยงานต่างๆ
- 3) ควรสนับสนุนให้มีการประกวดแข่งขันโนราและหนังตะลุงเพื่อเป็นการพัฒนาทักษะ

แนวทางการพัฒนาการถ่ายทอด

- 1) ผู้ดำเนินการจัดการและศิลปพื้นบ้านต้องมีใจรัก มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเสียสละทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจในการรักษาศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้คงอยู่
- 2) ควรร่วมกับสถานศึกษาจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียน การสอนศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง และจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม สนับสนุนการนำผลงานของศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้านได้ออกสู่สายตาประชาชน
- 3) การถ่ายทอดความรู้ต้องรักษาขนบธรรมเนียมของการแสดงพื้นบ้านไว้เพื่อให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงมีการพัฒนาทั้งทางด้านการจัดการและการถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่องยั่งยืน

การสร้าง ความตระหนักในคุณค่าของศิลปะแขนงดังกล่าว จึงควรเริ่มจากการทำให้ทุกภาคส่วนของชุมชนเห็นคุณค่าของโนราและหนังตะลุงในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่าจากบรรพบุรุษ เมื่อชุมชนได้ก็ตามมีการก่อตั้งศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้านขึ้นมา ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการหรือสนับสนุนการอนุรักษ์และสืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้านแขนงดังกล่าวให้เกิดความยั่งยืนสืบไป

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง โนราและหนังตะลุง : การพัฒนาการจัดการและการถ่ายทอดของศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา ผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ตามความมุ่งหมายของการวิจัย นำไปสู่การอภิปรายผลดังนี้

1. สภาพของการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา

ปัจจุบันศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้านที่ยังคงดำเนินการฝึกอบรมศิลปปินพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง ในพื้นที่วิจัยมีเพียง 2 ศูนย์ได้แก่ ศูนย์ฝึกโนรา อำเภอบางกล่ำ และศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำตวน ศ.อัมเท่ง อำเภอบางกล่ำ การเกิดขึ้น การตั้งอยู่ และการหยุดดำเนินการของศูนย์ฝึกขึ้นอยู่กัหลายปัจจัย ปัจจัยหลักๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม-วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น การตระหนักในคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของสมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนนั้นๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใดศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้านดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนมากน้อยเพียงใด สอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดและคงอยู่ของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ซึ่ง (Saihoo,1987) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนรวมกลุ่มกันกำหนดขึ้นซึ่งเกิดขึ้นมาจากความรู้ ความเข้าใจ ความคิดสร้างสรรค์ ความพอใจ ค่านิยม จึงเกิดสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรม สิ่งเหล่านั้นนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปคนในชุมชนไม่พอใจในเงื่อนไขที่เคยกำหนดร่วมกันไว้ ไม่สนใจและดูแลอย่างจริงจัง สิ่งเหล่านั้นก็จะหายสาบสูญไปตามกาลเวลา ศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้านที่ไม่มีการดำเนินกิจกรรมแล้วก็เกิดขึ้นจากการไม่เห็นความสำคัญของศิลปะการแสดงพื้นบ้านของคนในชุมชน

ศูนย์ฝึกโนราและหนังตะลุงปัจจุบันที่ยังคงดำเนินกิจกรรมอยู่มีสภาพที่เหมือนกัน คือ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนให้ความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้าน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลท่าช้าง ได้สนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดทำโครงการส่งเสริมเยาวชนของศูนย์ฝึกโนรา อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา และศูนย์ฝึกหนังตะลุงลำตวน ศ.อัมเท่ง อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ถือเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่นส่วนศูนย์ฝึกโนราและหนังตะลุง ศูนย์ฝึกโนราสภาววัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา และศูนย์ฝึกหนังตะลุงชุมชนที่ 1 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ปัจจุบันที่ไม่ได้ดำเนินกิจกรรมพบว่า บทบาทของหัวหน้าศูนย์ฝึกมีความสำคัญยิ่งในการดำเนินงานของศูนย์ เมื่อขาดผู้นำกิจกรรมต่างๆ จึงยุติลง สอดคล้องกับทฤษฎีหน้าที่นิยมซึ่งถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการทำงานโดย (Keawthep,1991) กล่าวว่า การทำงานเป็นระบบใหญ่ระบบหนึ่ง ต้องประกอบด้วยการทำงานอย่างสัมพันธ์กันของระบบย่อยต่างๆ กิจกรรมและทุกการปฏิบัติการต่างๆ ในศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้านกับชุมชนต่างเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันและต่างก็ทำหน้าที่ของกันและกันเพื่อรักษาและสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงให้ยังคงคู่ชุมชนด้วยการร่วมกันสร้างทายาทในการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของท้องถิ่นไว้ การทำกิจกรรมต่างๆ ต้องพึ่งพาอาศัยประสานงานกัน หากศูนย์ฝึกขาดความร่วมมือและการประสานงานจากคนในชุมชนหรือหน่วยงานสภาพของศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้านก็ไม่สามารถดำรงคงอยู่ได้เปรียบเหมือนกับศูนย์ฝึกโนราสภาววัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา และศูนย์ฝึกหนังตะลุงชุมชนที่ 1 อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลาที่ต้องยุติบทบาทการดำเนินกิจกรรมด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงไป การบริหารจัดการและการถ่ายทอดความรู้ของศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้านที่ยังคงดำเนินการอยู่ มีลักษณะเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการ ผู้ก่อตั้งก่อตั้งขึ้นด้วยใจรักในศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงต้องการที่จะอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะแขนงนี้แก่ลูกหลานและเยาวชนคนรุ่นใหม่ ทุนทรัพย์ส่วนใหญ่จึงเป็นของผู้ดำเนินการ ศูนย์ มีการบริจาคทุน วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือจากองค์กรภาคเอกชนและภาครัฐบ้างเป็นครั้งคราว

2. ปัญหาของการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา

ปัญหาและอุปสรรคของศูนย์ฝึกศิลปปินพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง คือ คนในชุมชนไม่ให้ความสนใจและสนับสนุนศิลปะการแสดงพื้นบ้านในท้องถิ่นทำให้ศิลปปินพื้นบ้านขาดขวัญและกำลังใจในการสร้างงานการแสดงพื้นบ้าน มีเพียงกลุ่มคนจำนวนน้อยมากในชุมชนที่ยังคงยึดมั่นเพื่อที่จะสานต่อศิลปะการแสดงพื้นบ้านของท้องถิ่น แม้เพียงเป็นแค่คนกลุ่มน้อยแต่เป็นกลุ่มที่เข้มแข็งจึงสามารถทำให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่ได้คู่กับชุมชน อีกทั้งศูนย์ฝึกยังขาดการสนับสนุนทุนทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์ จากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนอีกด้วย ด้านการถ่ายทอดยังขาดศิลปปินพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญและใจรัก

อย่างแท้จริง และศิลปินส่วนใหญ่มีอายุมาก การถ่ายทอดความรู้จึงใช้เวลานานในแต่ละขั้นตอนทำให้เยาวชนเกิดความเบื่อหน่ายมองว่าเป็นเรื่องล้าสมัย

สอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง โนรา : การอนุรักษ์ การพัฒนาและการสืบสานศิลปะการแสดงภาคใต้ (Aupatumnarakorn, 2009) พบว่าปัญหาของการถ่ายทอดของศิลปินโนรารุ่นเก่าจะหวงวิชาจะไม่ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ใดง่ายๆ ยากแก่การฝึก นอกจากนี้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะสืบทอดเนื่องจากการรำนอราไม่มีขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี การสืบทอดต้องใช้ความอดทนสูง อีกทั้งศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญมีอายุมาก สุขภาพไม่แข็งแรงเข้าสู่วัยชรา ผู้แสดงโนราที่มีความสามารถลดน้อยลงไปหาผู้สืบทอดได้ยาก รวมถึงภาครัฐไม่ค่อยสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการสืบทอดการแสดงโนรา ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวเหมือนกับปัญหาการถ่ายทอดของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง

3. แนวทางการพัฒนาการจัดการและการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงของศูนย์ฝึกศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดสงขลา

แนวทางในการพัฒนาการจัดการที่วิเคราะห์ได้จากการสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นค่อนข้างตรงกันว่า หน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างๆ ควรเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนด้านทรัพยากรและงบประมาณ รวมถึงการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ฝึกให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น หัวหน้าศูนย์ฝึกต้องมีลักษณะของผู้นำที่ดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ และกตัญญูจึงจะสามารถเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน การเข้าร่วมทำประชาคมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนเพื่อให้มีการนำกิจกรรมของศูนย์ไปจัดกิจกรรมการแสดง การสร้างรายได้เสริมให้กับผู้ปกครอง เช่น ร้อยชุดลูกบิดโนรา แกะรูปหนังตะลุง เป็นต้น การส่งเสริมและสร้างความเข้าใจให้คนในชุมชนเรื่องการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ศิลปินควรรวมกลุ่มเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างน้อยปีละครั้ง และควรจัดทำเป็นหลักสูตรระยะสั้นอยู่ในการเรียนการสอนของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

แนวทางในการพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุง ควรยึดขนบธรรมเนียมการถ่ายทอดแบบดั้งเดิม การร่วมกับสถานศึกษาจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนระยะสั้นหรือระยะยาว เพื่อปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนศิลปะการแสดงพื้นบ้าน หน่วยงานหรือชุมชนเมื่อมีกิจกรรมควรให้เยาวชนได้ออกแสดงเพื่อให้เกิดประสบการณ์จริง ส่งเสริมการเข้าร่วมประกวดแข่งขันเพื่อเป็นการพัฒนาทักษะและการจัดกิจกรรมด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นๆ

แนวทางการพัฒนาที่กล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัย เรื่องแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโนราในจังหวัดนครศรีธรรมราช (Changsan, 2013) ผลการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์โนรานั้น ควรอนุรักษ์ทั้งรูปแบบการแสดง ศิลปินอาชีพ ศิลปินเยาวชน รวมถึงผู้ชม ส่วนแนวทางการพัฒนา ต้องพัฒนาโครงสร้างการแสดงที่เข้าใจง่าย การแต่งกายให้สวยงามทันสมัยขึ้น และพัฒนาให้เป็นแบบเรียนของสถานศึกษาเพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาและอนุรักษ์ต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแนะแนวทางของการวิจัยครั้งต่อไปใน 3 ประเด็นหลักๆ ดังนี้

1. ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราและหนังตะลุงควรที่จะสร้างทายาททางมรดกวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลังเป็นสิ่งที่ต้องเร่งทำ เพราะยุคปัจจุบันสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น บทบาทของศิลปะการแสดงพื้นบ้านจึงถูกละเลยไป การศึกษาเพื่อให้เกิดกลยุทธ์ในการรักษาศิลปะการแสดงพื้นบ้านไว้จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

2. ศึกษารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาของโนราและหนังตะลุงตามขนบนิยมการแสดงตามแบบแผนอย่างเคร่งครัดเพื่อมิให้เกิดการผิดเพี้ยนของรูปแบบการแสดงโนราและหนังตะลุง อีกทั้งยังส่งผลดีต่อผู้รับการถ่ายทอด และเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการแสดงที่ถูกต้อง

3. ควรศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติของศิลปินพื้นบ้านเป็นเอกสาร การบันทึกทำรำ บันทึกการเล่นหนังตะลุง ข้อมูลการถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งเป็นศิลปินของท้องถิ่น รวบรวมจัดทำเป็นฐานข้อมูล เอกสารองค์ความรู้ของท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- Aupatumnarakorn, B. (2009). *Nora: the Preservation Development and Inheritance of the Southern Thailand Performing Arts*. Ph.D. Cultural Science. Mahasarakham University. (in Thai)
- Changsan, T. (2013). Guidelines for Conserving and Developing Likae Paa in Nakhon Si Thammarat Province. *Journal of Yala Rajabhat University*, 8(1), 84-87. (in Thai)
- Kammanee, T. (2005). Teaching science. (4th). Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Keawthep, K. (1991). *The Communist Existence, Procedure of resist and development*. Bangkok: Catholic Bishops Conference of Thailand. (in Thai)
- Office of Arts and Cultural Songkhla Rajabhat University. (2005). *Project "Establishing cooperative community networking to promote Nora and Shadow Puppets performances in the Songkhla Basin"*. Songkhla: Songkhla Rajabhat University. (in Thai)
- Saihoo, P. (1987). *"The Direction to Support and Publicize Local Culture," To Promote and Publicize Local Thai Culture*. Bangkok: Printing Guru Council. (in Thai)
- Yhoothong, J. (2014). "Nhang Tha-Lung (The Shadow Puppetery) of the South of Thailand : Root and Cruible "Self of Thai Southerner". *Walailak Abode of Culture Journal*, 14(2), 29. (in Thai)
- Yhoothong, J. (2016). The adaptation of Nhang Tha-Lung play in a Changing situation. *Rusamilae Journal*, 37(3), 1.

บุคลากรกรม

- ควน ทวนยก (ผู้ให้สัมภาษณ์). กฤติยา ชูสงค์ (ผู้สัมภาษณ์). สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2559.
- ประเสริฐ รักวังศ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). กฤติยา ชูสงค์ (ผู้สัมภาษณ์). บ้านเลขที่ 2 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2558.
- รจนา ศรีใส (ผู้ให้สัมภาษณ์). กฤติยา ชูสงค์ (ผู้สัมภาษณ์). สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2558.